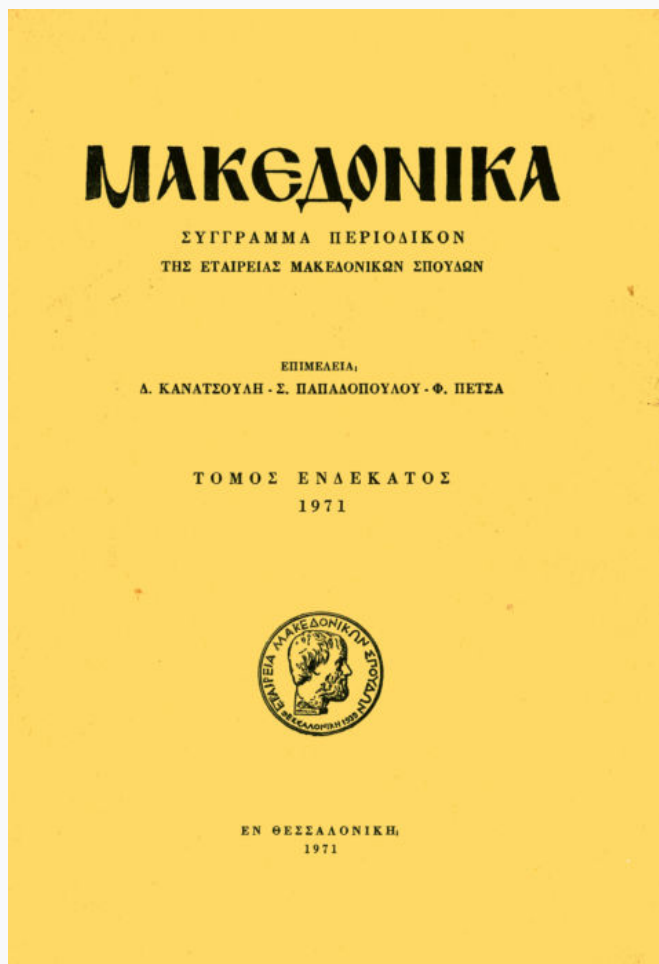

Μακεδονικά

Τόμ. 11, Αρ. 1 (1971)

Μερικά ελληνικά έγγραφα ευρισκόμενα εις τα αρχεία του Βουκουρεστίου

Dumitru Limona

doi: [10.12681/makedonika.942](https://doi.org/10.12681/makedonika.942)

Copyright © 2014, Dumitru Limona

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Limona, D. (1971). Μερικά ελληνικά έγγραφα ευρισκόμενα εις τα αρχεία του Βουκουρεστίου. *Μακεδονικά*, 11(1), 294–305. <https://doi.org/10.12681/makedonika.942>

ΜΕΡΙΚΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ
ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ

Ἐκ τῶν πλουσίων ἐμπορικῶν ἀρχείων, τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰς ἀποθήκας τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Κρατικῶν Ἀρχείων τοῦ Βουκουρεστίου, ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν γνωριμίαν τῆς οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς ὀρισμένων σημαντικῶν κέντρων τῆς Ἡπείρου, ὡς τοῦ Μετσόβου καὶ τῶν Ἰωαννίνων, παρουσιάζουν τὰ ἀρχεῖα Ἰωάννου Στάμμου.

Τὰ ἐν λόγῳ Ἀρχεῖα περιέχουν περὶ τὰς 6.000 ἐγγράφων ἀναφερομένων εἰς τὴν μακρὰν χρονικὴν περίοδον 1761-1876 καὶ προερχομένων ἐκ τοῦ ἐμπόρου Ἰωάννου Στάμμου, ὅστις κατήγετο ἀπὸ τὸ Μέτσοβον, ἀλλ' εἶχεν ἐγκατασταθῇ εἰς Βουκουρέστιον τὸ 1820 εἰς ἡλικίαν δεκαπέντε μόλις ἐτῶν. Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ ἔτους αὐτοῦ¹, τὰς ὁποίας τοῦ ἀπηύθυνεν ἀπὸ τὸ Μέτσοβον ὁ πᾶτερ του Στέργιος Νίτσου Στάμμου, περιέχουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς πατρικὰς συμβουλὰς «νὰ φέρνεται καλὰ καὶ μὲ σέβας, νὰ μὴν ἀγαπᾷ τὸν ὕπνο, νὰ κυνηγᾷ τις δουλειές», καὶ ὀρισμένους συγκεκριμένους σκοποὺς διὰ τοὺς ὁποίους ἐστάλη ἐξ ἄλλου εἰς Βουκουρέστιον: νὰ εἰσπράξῃ τὰ χρεῖα ἀπὸ ὅλους τοὺς χρεώστας τοῦ θείου του Δημητρίου Νίτσου Στάμμου, ὁ ὁποῖος ἐμελλε νὰ τοῦ ἐμπιστευθῇ ἀργότερα, ὅταν συσσωρεύσῃ μεγαλυτέραν πείραν, καὶ ὅλας τὰς εἰς Βουκουρέστιον ὑποθέσεις τῶν. Ἐπίσης, ὁ πατὴρ τοῦ ἐξήτει νὰ ἀποστείλῃ «δέκα φορτώματα κεσελέδια»², νὰ πωλήσῃ τὸν ταμπάκον πρὸς ἑνδεκα γρόσια τὴν ὀκτᾶ, «ὅμως τὰ λεπτὰ στὸ χεῖρι» κ.λ. Καθῆκοντα δύσκολα διὰ τὴν ἡλικίαν του, ἐὰν ὁ νεαρὸς δὲν εἶχε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν υποστήριξιν τῶν Μετσοβιτῶν ἐμπόρων, οἱ ὁποῖοι — ὡς μαρτυροῦν τὰ ἐν λόγῳ ντοκουμέντα — ἦσαν τότε πολυάριθμοι εἰς τὸ Βουκουρέστιον καὶ εἰς ἄλλα κέντρα τῆς Μολδοβλαχίας καὶ διατηροῦσαν ἐντονωτάτας ἐμπορικὰς ἀνταλλαγὰς μετὰ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος τῶν, τῆς Ἡπείρου, ὡς καὶ γενικῶς εἰς τὰ πλαίσια τῆς νοτιοανατολικῆς εὐρωπαϊκῆς ἀγορᾶς. Ὁ Ἰωάννης Στάμμου ἔτυχεν ὑποστηρίξεως παρὰ τοῦ συμπατριώτου του Κυριάκου Χριστοδούλου, ὁ ὁποῖος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πρακτικὴν ἐξάσκησιν εἰς τὸ ἐμπόριον, τοῦ ἐξησφάλισε καὶ τὴν δυνατότητα νὰ μαθητεύσῃ εἰς τὸν φημισμένον διδάσκαλον τοῦ

1. Κρατικά Ἀρχεῖα Βουκουρεστίου, Ἀρχεῖα Ἰωάννου Στάμμου, φάκελος 1/269, 270, 272.

2. Κατεργασμένα δέρματα γιὰ σόλες τσαρουχιῶν.

Βουκουρεστίου Νεόφυτον Δούκαν, τὸν καταγόμενον ἀπὸ τὰ Ζαγόρια. Μετὰ τὸ 1830 ὁ Ἰωάννης Στάμμου ἀποδύεται διὰ λογαριασμόν του πλέον εις μεγάλας ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις: ἐξάγει ἀλειμματο-τερβίσια¹, σιτηρὰ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, δέρματα καὶ γοῦνες πρὸς Μέτσοβον καὶ Ἰωάννινά. Ἐπεδίδeto ἐπίσης εἰς τὴν ἐνοικίᾳσιν ταχυδρομείων, τελωνείων καὶ ἰδίως ἀγροκτημάτων. Δι' ὧλων αὐτῶν τῶν μέσων δημιουργεῖ εὐημεροῦσαν οἰκονομικὴν κατάστασιν καὶ καταλαμβάνει ἐξέχουσιν θέσιν εἰς τὴν νεαρὰν ἀστικὴν τάξιν τοῦ Βουκουρεστίου. Κατὰ τὰ ἔτη 1851-1853², ὁ Ἰωάννης Στάμμου ἀποτελοῦσε μετὰ τῶν Κωνσταντίνου Τσιοκάνου, Γκ. Α. Μάνου, Μ. Ξάνθου, Λαζάρου Καλεντερόγλου καὶ Μιρὸν Βλαστοῦ τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ Γενικοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου εἰς τὰ Ρουμανικὰ Πριγκιπάτα, ἡ ὁποία προσπαθεῖ νὰ συγκεντρώσῃ με ἐράνους (προσφέρει καὶ ὁ ἴδιος σημαντικὰς δωρεάς) τὰ ἀπαραίτητα ποσὰ διὰ τὴν ἀνέγερσιν κτηρίου πρὸς στέγασιν τοῦ προξενείου. Ἐπὶ τοῦ οἰκοπέδου, ὅπου εὐρίσκετο ἄλλοτε τὸ «Χάνι Παπάζογλου», δωρεὰ τοῦ ἐν λόγῳ ἐμπόρου πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον «Ὁθων» τῶν Ἀθηνῶν, ἀνηγέρθη συντόμως ἡ ἔδρα τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου. Τὸ 1856 διὰ βασιλικῶν διαταγμάτων³ ἀπενέμετο εἰς τὸν Ἰωάννην Στάμμου ὡς εὐεργέτην, τὸ δίπλωμα τιμῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ὁ ἀργυροῦς σταυρὸς τῶν ἱποτῶν τοῦ τάγματος τοῦ «Σωτήρος» διὰ τὴν παρεχομένην βοήθειαν πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ διὰ ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας πρὸς ὄφελος τῆς Ἑλλάδος.

Τὰ ἀρχεῖα Ἰωάννου Στάμμου δὲν περιέχουν μόνον ἔγγραφα διαλαμβάνοντα περὶ τῆς δραστηριότητος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ 300 οἰκογενειακὰ ἔγγραφα, προγενέστερα τοῦ ἔτους 1821. Τὰ παλαιὰ αὐτὰ ἔγγραφα εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς παρούσης ἐργασίας. Ταῦτα προέρχονται ἀπὸ τοὺς πάππους καὶ γονεῖς, τὰ περισσότερα δὲ ἐξεδόθησαν εἰς Μέτσοβον καὶ Ἰωάννινά. Πρόκειται διὰ ντοκουμέντα ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐμπορικὴν δραστηριότητα καὶ τὴν κτηματικὴν περιουσίαν τῶν ἐν λόγῳ οἰκογενειῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τοῦ Μετσόβου καὶ τῶν Ἰωαννίνων.

Τὸ ἀρχαιότερον ἔγγραφον⁴, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη εἰς Μέτσοβον τὸ 1714, εἶναι μία ὁμολογία πωλήσεως πρὸς μέλη τῆς οἰκογενείας Κωσκόλη, με ἀντικείμενον οἰκίαν τινὰ μετὰ κήπου καὶ ἀμπελῶνος, εἰς τιμὴν 4.800 ἄσπρων (εἰκ. 1). Τὸ ἔγγραφον συνέταξεν ὁ Ἰωάννης Λεπουρίτζιου, δεδομένου ὅτι οἱ ἐνδια-

1. Ἀλείμματα τεραστίων ποσοτήτων ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὴν κατασκευὴν κηρίων, ἐνῶ τὰ τερβίσια (ἐκ μυελοῦ ὀστέων καὶ λίπους φλεβῶν καὶ στομάχου) ἀπετέλουν ἐδώδιμον με μεγάλην ζήτησιν εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ τὰς παραδουναβίους περιοχάς.

2. Κρατ. Ἀρχ. Βουκουρεστίου, Ἀρχεῖα Ἰ. Στάμμου, XII/313,353, XIII/7.

3. Ἐ.ἀ., XIII/177, 204, 205.

4. Ἐ.ἀ., I/1.

φερόμενοι ἦσαν ἀγράμματοι. Ἐξαιρουμένου τοῦ ἐγγράφου τούτου, τὰ ὑπόλοιπα ντοκουμέντα χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1761 καὶ ἐντεῦθεν. Ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων πληροφοροῦμεθα διὰ τὸν Νίτσου Δημήτριον Στάμμου (Πουτζάρην) ἐκ Μετσόβου, παπποῦν τοῦ Ἰωάννου Στάμμου. Τὸν γνωρίζομεν μὲ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀγωγιάτου, μεταφέροντος ἐμπορεύματα ἀπὸ Μέτσοβου εἰς Βουκουρέστιον καὶ τὰνάπαλιν¹. Μεταξὺ 1773-1794 ὁ Νίτσου Δημήτριος Στάμμου ἐπεκτείνει τὸ κτῆμα περὶ τῆς οἰκείας του, τὰ χωράφια καὶ τὰ τσαῖρια εἰς βάρος τῶν γειτόνων του, ἀγοράζει ἀμπέλι εἰς τὸ Βουτουνόσι μὲ 300 ἀσλάνια ἢ 36.000 ἄσπρα καὶ ἓνα μέρος διὰ περιβόλι μὲ 25 ἀσλάνια².

Τὸ 1794 ὁ Νίτσου Δημήτριος Στάμμου συντάσσει τὴν διαθήκην του³ καὶ κληροδοτεῖ τὴν περιουσίαν, κινητὴν καὶ ἀκίνητον, εἰς τοὺς δύο υἱούς του, τὸν Δημήτριον καὶ τὸν Στέργιον, ὑποχρεῶνων αὐτοὺς νὰ φροντίζουν τὴν μητέρα των Ἀργύρω, ὡς τὸν θάνατόν της. Εἰς τὰς δύο θυγατέρας του, τὴν Ἀρχόντω καὶ τὴν Στάμω, ἀφήνει μόνον 100 γρόσια, «ἐπειδὴ αὐτὲς πήραν τὴν προίκα τους». Τὸ ἐπόμενον ἔτος, οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐμοίραζαν μὲ λαχνὸ τὴν κληροδοτηθεῖσαν περιουσίαν: δύο σπίτια, δύο ἀμπέλια, δύο περιβόλια καὶ ἄμαξες, ἀναβάλλοντες τὴν διανομὴν διὰ τὰ χωράφια καὶ τὰ τσαῖρια, ἐπειδὴ δὲν εὑρισκαν τὰ ἀντίστοιχα πατρικὰ πληρεξούσια ἐγγράφα⁴.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατρὸς οἱ δύο ἀδελφοὶ συνεργαζόμενοι διευρύνουν τὸ ἐμπόριον τῶν δερμάτων εἰς τὸ ὅποιον ἐπεδίδοντο ἤδη ἀπὸ τοῦ 1791. Οἱ ἀπολογισμοὶ των⁵ ἔχουν ὡς ἑξῆς:

Ἔτος	Πίστωσις	Χρέωσις
	γρόσια	γρόσια, ἄσπρα
1791	77.498	54.179
1800	132.279	74.562,75
1801	115.434	35.581
1803	195.064	63.714
1807	245.983	57.040
1812	393.870	67.677

*Ἐφερον ἐπίσης κεσελέδια, δέρματα βουβάλου καὶ βοῶς ἀπὸ τὸ Βουκουρέστιον, Σίστωφ, Νικόπολιν, Πλέβναν, Λόβετς καὶ τὰ ἐπώλουν εἰς Μέτσοβον, εἰς τοὺς ἐπαγγελματιοβιοτέχνους τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ἀρτης, εἰς τοὺς ἐμπόρους τῶν Σερρῶν, εἴτε εἰς τὰς ἐμποροπανηγύρεις τῆς Οὐζουντσιόβας,

1. Ἐ.ἀ., I/30, 32, 40.

2. Ἐ.ἀ., I/5, 24, 28, 37.

3. Ἐ.ἀ., I/43.

4. Ἐ.ἀ., I/48.

5. Ἐ.ἀ., I/70, 76, 92, 127, 168.

της Περλόπης, του Μαυρονόρους και του Ζητουνίου. Το 1800 σημειώνουν ότι επώλησαν κεσελέδια προς 12,60 γρόσια το τεμάχιο, δέρματα βουβάλου προς 21 γρόσια και δέρματα βοός προς 16,60 το τεμάχιο¹. Οί αδελφοί Στάμμου προσπαθούν να επεκτείνουν το εμπόριόν των συνεταιριζόμενοι με Μετσοβίτας εμπόρους, προσωρινώς ή και μονίμως εγκατεστημένους εις το εξωτερικόν. Συνειργάσθησαν μετά των εξαδέλφων των Μίχου Ντάσιου και Τριανταφύλλου Κύρκου Ντάσιου εκ Βουκουρεστίου, μετά του 'Αναστασίου Ευσταθίου Μετάξου εκ της ίδιας πόλεως, μετά του 'Ιωάννου Κυργούση και Συντροφίας, μετά του Τριανταφύλλου Τσιομάγα, του εύρισκομένου εις Μόσχαν, ως και μετά του Κυριάκου Στάμμου, υιού του Δημητρίου Νίτσου Στάμμου, εκ Κωνσταντινουπόλεως². Το 1806, ο Τριαντάφυλλος Τσιομάγας, ο όποιος εύρίσκετο τότε εις Βουκουρέστιον, υπέγραφε την ιδίαν ήμέραν, διά λογαριασμόν του Δημητρίου Νίτσου Στάμμου, όμολογίαν χρέους προς τους αδελφούς Στάμμου άξιας 12.272 γροσιών και 90 άσπρων, καθώς και την όμολογίαν «συμφωνητικόν», όπως νυμφευθή την κόρην του Στεργίου Νίτσου Στάμμου, λαμβάνων προίκα 5.000 γροσιών³. Κατά τα επόμενα έτη φαίνεται ότι οί αδελφοί Στάμμου έχρηματοδότην μερικώς τας συντροφικάς υποθέσεις έμπορίου με άμερικανικόν βάμβακα, νήματα Σμύρνης, σαμούρια και γιούφια, τα όποια έμπορεύετο ο εκ Μόσχας Τριαντάφυλλος Τσιομάγας μαζί με τον Δημήτριον 'Ιωάννην Τζίκαν, επίσης Μετσοβίτην, εγκατεστημένον εις Κωνσταντινούπολιν. 'Επιστολή του 1810 από την Μόσχαν όμιλεί περί των Μετσοβιτών έμπόρων της Μόσχας, οί όποιοι «είναι γεμάτοι έμπορεύματα και κερδίζουν 80-90%», κατακρίνει δέ όσους δέν έπωφελούνται παρομοίου καιρού, όστις είναι «χρυσός»⁴.

Οί αδελφοί Στάμμου δοκιμάζουν το 1810 και έν άλλο είδος έμπορικής έπιχειρήσεως: συνεταιρίζονται με τον 'Ιταλόν Νικκόλο Φοσσάλι διά να άνοίξουν φαρμακοπωλείον εις τα 'Ιωάννινα. 'Ο 'Ιταλός επωμίσθη την εργασίαν εις το φαρμακοπωλείον, την διαχείρισιν των χρημάτων και την τήρησιν των λογαριασμών. Το συντροφικόν συμβόλαιον⁵, το όποιον υπεγράφη διά τρία έτη προέβλεπεν, όπως αί δύο πλευραί επενδύσουν κεφάλαιον εκ 3.000 γροσιών εκάστη με ισότιμον συμμετοχήν τόσον εις τα κέρδη, όσον και εις τας ζημίας. 'Ο Φοσσάλι έπρεπε να ζητήσει την έγκρισιν των αδελφών Στάμμου προκειμένου να κάμη παραγγελίαν φαρμάκων υπερβαίνουσαν τα 300 γρόσια. Είχε δέ το δικαίωμα να παίρνη από το ταμείον του φαρμακοπω-

1. 'Ε.ά., Ι/70.

2. 'Ε.ά., Ι/67, 68, 82, 134, 132, 134, 191, 219, 249.

3. 'Ε.ά., Ι/118, 119.

4. 'Ε.ά., Ι/150.

5. 'Ε.ά., Ι/146.

λείου, διὰ προσωπικά του ἐξοδα, 750 γρόσια ἐτησίως, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 250 ἦσαν διὰ τὸν μόχθον του. Τὸ ὑπόλοιπον ποσὸν ἔπρεπε νὰ καταγράφεται εἰς τὴν χρέωσιν ἄνευ τόκου. Οἱ ἀδελφοὶ Στάμμου διατηροῦσαν τὸ δικαίωμα νὰ παίρνουν ἀπὸ τὸ ταμεῖον 250-300 γρόσια ἐτησίως, ἀλλὰ νὰ χρεώνωνται εἰς τὰ κατὰστιχα. Διὰ τὰς οἰκογενειακὰς ἀνάγκας, ἀμφότεραι αἱ πλευραὶ μπορούσαν νὰ παίρνουν δωρεὰν φάρμακα. Τὸ φαρμακεῖον ἐλειτούργησεν ἐν ὄλῳ ἀπὸ 11ης Μαρτίου 1810 ἕως 23 Μαΐου 1813, ὁπότε ὁ Ἰταλὸς — ὁ ὁποῖος, ὡς φαίνεται, δὲν διεκρίνετο διὰ τὴν τιμιότητά του — μετεκόμισεν εἰς Κέρκυραν, μένων χρεώστης εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Στάμμου μὲ τὸ ποσὸν τῶν 3.011,14 γροσίων. Ἡ φιλονικία μεταξὺ τῶν δύο πλευρῶν διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ χρέους διήρκεσεν καὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1822¹. Ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης ὑπάρχει ἔγγραφον², λίαν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς φαρμακευτικῆς, καὶ λογιστικὸν κατὰστιχον (*extrait de compte*), περιέχον τὰ παραδιδόμενα ἢ ἀποστελλόμενα φάρμακα ἀπὸ Ἰωάννινα εἰς Μέτσοβον μεταξὺ 1810-1813, διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ οἴκου Στάμμου.

Ἄκρως ἐνδιαφέροντα εἶναι μερικὰ ἔγγραφα³ ἀφορῶντα εἰς τὴν ιδιότητα τοῦ Στεργίου Νίτσου Στάμμου ὡς ἱλτιζαμτζῆ τοῦ μουκατᾶ τοῦ βοεβοδαλικίου τῆς κοινότητος Μετσόβου⁴. Ἐγγραφον τοῦ 1821, μὲ στοιχεῖα πληρέστερα μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἡ κοινότης τοῦ Μετσόβου, μαζὶ μὲ τοὺς μαχαλάδες (τὰ περίεξ χωρία), Ἀνήλιον, Μαλακάσι, Κουτσοῦφλιανη καὶ Μηλιά, ἐπώλησεν εἰς τὸν Στ. Ν. Στάμμου, διὰ τὴν περίοδον ἀπὸ 1ης Μαρτίου 1821 ἕως τὴν 1ην Μαρτίου 1822 τὸν μουκατὰν τοῦ βοεβοδαλικίου τῆς κοινότητος ἀντὶ τοῦ ποσοῦ τῶν 2.650 ἀσλανίων, δηλαδὴ γροσίων, παραδίδουσα εἰς αὐτὸν ταυτοχρόνως καὶ τὸ δεφτέρι⁵ τοῦ ἀντιστοίχου ἔτους, «κατὰ τὸ καθολικὸν τὸ ὅποιον κρατεῖ ἡ ἐκκλησία» (εἰκ. 2). Διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου ὁ Στ. Ν. Στάμμου ἀποκοῦσε τὸ δικαίωμα τῆς εἰσπράξεως ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν ἀκολουθῶν δοσιμάτων: ἀνὰ 70 παράδες ἐξ ἐκάστου οἰκογενειάρ-

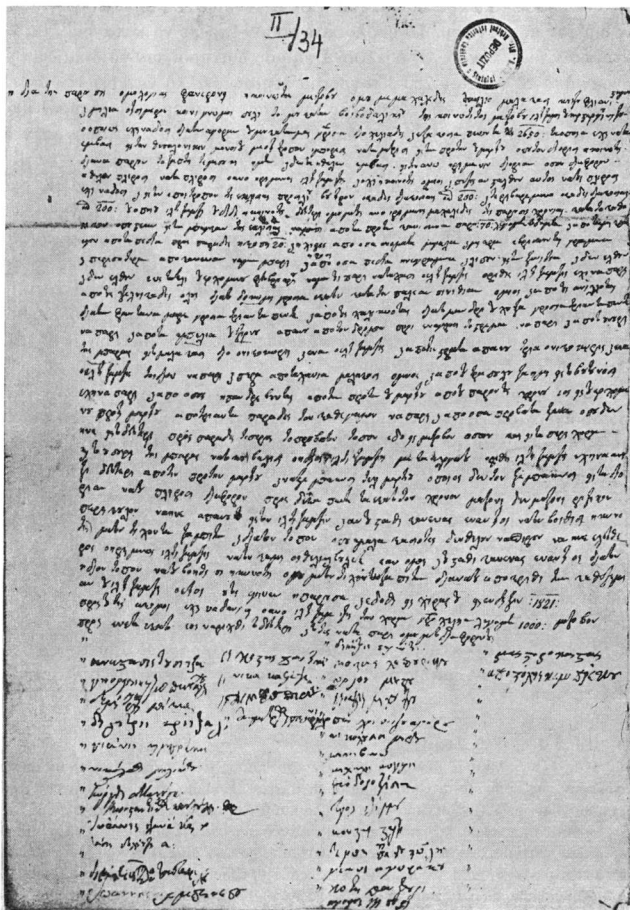
1. Ἐ.ἀ., I/185, 185β, 242, 11/42.

2. Ἐ.ἀ., I/152. Μεταξὺ ἄλλων φαρμάκων καὶ ὠρισμένα τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται καὶ σήμερον, ὡς «*polvere di China, spirito di melissa, laudano, opio, valleriana silvestra, sitro, estrato d'absinzia, fiori di camomilla*», ἀλλὰ καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἐπέρασαν εἰς τὴν ἱστορίαν, ὡς «*cerotto mercuriale, lichiene islandico, castoreo di moscovia, urguento d'altea, gomma mirra, tartaro marziale, lemonate tartarizata, pavofolli, polvere di rabarbero, tintura d'ambra, jintura alchermes, siropo di cicorea, di viola, acqua di canella spiritosa*» διάφορα «*rosolio*» (di cedra, di canella, di portogalo, di mandole amare), διάφορα «*liquor*» (di como, di cerra, annodino), «*dolce di melono d'acqua*» κ.ἄ.

3. Ἐ.ἀ., I/77, 80, 81α, 83, 164, 175, 257, II/34.

4. Ἱλτιζαμτζῆς εἶναι ἡ τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ φοροεισπράκτορος διὰ τὰ κτήματα (μουκατᾶ, ἱλτισάμ), τὰ ὁποῖα ἐνοικίαζεν κατ' ἔτος ἡ τουρκικὴ ἐξουσία.

5. Κατὰστιχον δοσιμάτων.

χου, ἀνὰ 20 παράδες ἐκ τῶν παιδίων καὶ χηρῶν, «ἐξαιρουμένων τῶν ξενητευμένων νέων», 100 γρόσια ἀπὸ τοὺς τσελικάδες, 35 γρόσια ἀπὸ τοὺς Ἀνηλιωτὰς διὰ τὴν «Φαντάνα Μάρε», 35 γρόσια ἀπὸ τοὺς Χαλκυκιώτας διὰ τὸ μανδρὶ τοῦ Χοτζᾶ, ἀνὰ ἓν γρόσιον κατὰ στρέμμα ἀπὸ τὰ ἀμπέλια τοῦ Τζιρνονου, $\frac{1}{3}$ ἀπὸ τὸ «οὐσούρι τῆς μπάρας» εἰς τὸ Μαλακάσι, τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ φόρου διόδου πρὸς Μαλακάσι, τὸ $\frac{1}{4}$ τῶν εἰσοδημάτων ἀπὸ τὰ χάνια τοῦ Μαλακασίου καὶ ἀπὸ «Τράπουλου Ζαῖμη» τοῦ Βουτονοσίου, τὸ δὲ υπόλοιπον $\frac{2}{3}$ καὶ ἀντιστοίχως $\frac{3}{4}$ ἀνήκεν εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας, ἀνὰ 30 παράδες δι' ἕκαστον γάμον, ἀνὰ 4 παράδες ἀπὸ τὰ ξένα πρόβατα. Ὁ Στάμμου ἀποκοτούσε καὶ τὸ δικαίωμα νὰ εἰσπράττῃ καὶ τόκον $15\frac{0}{10}$ ἀπὸ τοὺς φοροτελεῖς, οἱ ὅποιοι δὲν θὰ ἐπλήρωναν τὰ δόσιματα ἕως τὴν 1ην Μαρτίου 1822. Ὁ ἴδιος ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ δίδῃ εἰς τὸν ἐπίτροπον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Προσηλίου 200 ὀκάδες βούτυρο καὶ 200 ὀκάδες τυρί. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ μέρος, τὸ ὅποιον οἱ Μαλακασιώται δὲν ἦσαν διατεθειμένοι νὰ τὸ σπεύρουν, ὁ ἱλιτζαμτζῆς εἶχε τὸ ἐλεύθερον νὰ τὸ διαχειρισθῇ ὅπως ἐνόμιζεν. Ἡ κοινότης προσεφέρετο νὰ βοηθήσῃ διὰ τοῦ ζαμπίτου εἰς τὴν εἰσπραξίν τῶν δοσιμάτων. Ὁ ἱλιτζαμτζῆς, ἀνεξαρτήτως ἐὰν κατάρθωνε ἢ ὄχι νὰ εἰσπράξῃ τοὺς φόρους, ἦτο ὑποχρεωμένος, ὅπως τὴν καθορισμένην ἡμερομηνίαν καταθέσῃ εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν τὸ ποσὸν τῶν 2.650 ἀσλανίων καὶ παραχωρήσῃ εἰς τὴν κοινότητα, ἕως ὅτου «ρίξει τὸ δεφτέρν», δάνειον ἀξίας 1.000 γροσίων μετὰ τόκον $1\frac{0}{10}$.

Φαίνεται ὅτι ὁ Στάμμου ἦτο καὶ τὸ 1802 ἱλιτζαμτζῆς τοῦ μουκατᾶ, διότι σὲ κάποιον συμβόλαιόν του μετὰ τοὺς Ἀποστόλην Παπανικολάου καὶ Θεόδωρον Μέτσιον γίνεται λόγος περὶ προθέσεώς του, ὅπως ἀγοράσῃ τὸ δεφτέρν τῆς κοινότητος καὶ περὶ ὑποχρεώσεως τοῦ τελευταίου, ὅπως εἰσπράξῃ τοὺς «μπακαέδες»¹. Εἰς μετὰ τῶν λογαριασμῶν διὰ τὸ «βοεβοδαλικὸν» σημειώνεται τὸ ποσὸν τῶν 3.500 γροσίων, μετὰ τὴν διευκρίνισιν ὅτι «λόγῳ τοῦ χαρτισιοῦ» δὲν ἐστάθῃ δυνατόν, ὅπως συγκεντρωθῶν ὅλα τὰ χρήματα². Ἐπίσης, τὸ 1813 ἐνεχειρίσθη εἰς τὸν ζαμπίτην Ἀλῆ ἀγᾶ Μπετζίστα λογαριασμὸς τῶν μπακαέδων ἐκ ποσοῦ 2.012, 30 γροσίων, εἰς τὸ ὅποιον προστετέθη καὶ ὁ τόκος τῶν 198,25 γροσίων, ποσὸν τὸ ὅποιον, ἀφοῦ εἰσπράττετο, ἔπρεπε νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν Στέργιον Νίτσου Στάμμου, ἐνῶ ὁ ζαμπίτης θὰ ἐκράτει τὸ ρέσιμον του τῶν 200 γροσίων³. Ὁ Στάμμου συμμετέχει τὸ 1820 μαζί μετὰ τὸν Γεωργάκην Βαλτινὸν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν χουσμετιῶν τοῦ Ζητουνίου, εἰσπράτων τόκον 13.125 γροσίων ἐκ τῶν καταβαλλομένων χρημάτων⁴.

1. Καθυστερήσεις πληρωμῶν.

2. Κρατικὰ Ἀρχεῖα Βουκουρεστίου, Ἀρχεῖα Ἰωάννου Στάμμου, I/77, 81, 83.

3. Ἐ.ἀ., I/175: ρέσιμον (τουρκιστί=ρεσμί) φόρος, δόσιμο.

4. Ἐ.ἀ., I/257.

Πολλά ἐκ τῶν ἐγγράφων τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι ὁμολογίαι χρηματικῶν χρεῶν, ἰδίως διὰ τὴν διάθεσιν ἐμπορευμάτων, ἀπεικονίζοντα τὴν εὐρεῖαν ἐπέκτασιν τῆς πιστωτικῆς οἰκονομίας. Ἀλλὰ καὶ τὰ χρηματικά δάνεια ἦσαν συχνά, ὄχι τόσον ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἀργυραμοιβῆς, ὅσον ὑπὸ τύπον «εὐεργετημάτων» πρὸς φίλους. Ὁ τόκος διατηρεῖται γενικῶς εἰς τὸ 1% μηνιαίως, ἢ, ὅπως συμβαίνει μετὰ τὸ 1817, εἰς «πέντε γρόσια τὸ πουγγί»¹. Ὡς προθεσμίαι πληρωμῆς ἐμφανίζονται ἐνίοτε οἱ ἐμποροπανήγυρις τοῦ Μαυρονόρου, τῆς Περλόπης καὶ τοῦ Ζητουνίου, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τὰ Χριστούγεννα, ἢ ὅταν «κόβουν τὰ τσαῖρια». Τὰ μεγαλύτερα δάνεια χρημάτων εἶχαν ὡς ἐγγύησιν τὴν κινητὴν περιουσίαν (τσαῖρια, περιβόλια) καὶ τὴν κατάσχесίν τῆς εἰς περίπτωσιν μὴ τηρήσεως τῆς προθεσμίας ἐξοφλήσεως τοῦ χρέους. Διὰ ἐγγράφου τοῦ 1806² ἐδίδετο ὡς ἐνέχυρον διὰ δάνειον 300 γροσίων «τεμάχιον τιμιόζουλο μεγέθους ἐνὸς σπειριοῦ σίτου καὶ τὸ τσαῖρι εἰς τὸ Πετουτσέλου». Αἱ διαφοραὶ ἐκ τῆς μὴ ἐξοφλήσεως τοῦ χρέους ἐρρυθμίζοντο ἐνίοτε ἀπὸ τοὺς κοινοτικούς ἐκπροσώπους τῆς πόλεως διὰ τῆς κατασχέσεως τοῦ ἐμπορεύματος τοῦ μπακάλικου καὶ διὰ τῆς οἰκιοποιήσεως τοῦ ἐνυποθήκου ἀκινήτου³. Ἐγγραφον τοῦ 1783⁴ μᾶς πληροφορεῖ διὰ τὴν δημοπρασίαν ἀγροῦ, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ χρηματικά χρέη, ἀφοῦ οἱ συγγενεῖς παρητήθησαν τοῦ δικαιώματος προτιμήσεως.

Ἀπὸ τοῦ 1799, παραλλήλως πρὸς ὁμολογίας χρεῶν, συναντῶμεν καὶ καθυπὸ πόλιτσας ἢ καὶ οἰκονομικάς ἀκόμη πόλιτσας (polices de complaisance), καθὼς καὶ τὰς συνήθεις συναλλακτικὰς πράξεις, ὡς τράβηγμα πόλιτσας, διαμαρτύρησις κ.λ. Μεταξὺ ἐκείνων ποὺ δανερίζονται χρήματα συγκαταλέγονται καὶ Τοῦρκοι, ὡς ὁ σπαχῆς Ἀχμέτ, ὁ ὁποῖος πῆρε ἀπὸ τὸν Στάμμου τὴν μίαν φορὰν 270 γρόσια καὶ τὴν ἄλλην 200 ἀσλάνια, ἀναλαμβάνων τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως τὰ ἐξοφλήσῃ τῇ αἰτήσει τοῦ δανειστοῦ μετὰ τόκον 1 γρόσιον τοῖς 10, ἢ ὁ Ἑμὶν ἐφέντης, υἱὸς τοῦ Μπεκίρ ἐφέντη, ὁ ὁποῖος πῆρε ἀπὸ τὸν Γεώργιον Σιμιτζῆν 1.000 γρόσια διὰ τρεῖς μῆνας, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα μᾶλλον δὲν ἐπέστρεψε ποτέ.

Ἄλλαι ὁμολογίαι ἀφοροῦν εἰς τὰς ἀγοράς ἀκινήτων ἀγαθῶν τῆς οἰκονομίας Στάμμου: τόπον τριῶν σπιθαμῶν καὶ πλέον πρὸς 25 ἀσλάνια (τὸ 1795), οἰκίαν πρὸς 320 γρόσια (1797), κῆπον πρὸς 270 γρόσια (1802), τρία τσαῖρια εἰς τὸ Βαρθολομαῖον καὶ Περιτοάρε πρὸς 400 ἰσχυρὰ γρόσια ἢ ἀσλάνια (1802), δύο ἀγροὺς εἰς τὸ Μαλακάσι πρὸς 500 γρόσια (1804), «οἱ πωλητές

1. Τὸ πουγγί ἦτο ἰδανικὴ τουρκικὴ μονὰς μετρήσεως, ἀξίας 500 γρ.

2. Κρατικά Ἀρχεῖα Βουκουρεστίου, Ἀρχεῖα Ἰ. Στάμμου, Ι/121.

3. Ἐ.ἀ., Ι/158, 173, 135.

4. Ἐ.ἀ., Ι/24.

κανονίζοντας μὲ τὸν ἀγοραστή, Στ. Ν. Στάμμου, νὰ καλλιεργήσουν δυὸ χωράφια μὲ δικό τους σπόρο καὶ ἡ σοδεῖα νὰ μοιραστῇ στὰ τρία», ἑτέρους δυὸ ἀγρούς ἐκτάσεως ἕξ στρεμμάτων πρὸς 130 ἀσλάνια (1804), τὸ μερίδιον τοῦ μύλου $1\frac{1}{2}$ τῆς Κουτσούφλιανης τοῦ Δημητρίου Μίχου Πόπη πρὸς 750 γρόσια (1807)¹ κ.ἄ.

Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ἐν λόγῳ ὁμολογιῶν ἀγοραπωλησίας εἶναι: ἡ διατήρησις τοῦ παλαιοῦ δικαιώματος προτιμήσεως διὰ τοὺς συγγενεῖς καὶ γείτονας, καθὼς καὶ ὠρισμένα τοπωνυμικά τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος τῶν Κουτσοβλάχων, τὰ ὁποῖα παρεμβάλλονται εἰς τὴν ἑλληνικὴν διατύπωσιν τῶν ὁμολογιῶν. Ἐπὶ παραδείγματι: στὸ «Σκάμνου», κοντὰ στὸ «Σόποτου», στὴν «Βάλεα» (Ντερέντα), στὸ «Περιοτάρε», στὴν «Φαντάνα Μάρε», στὸ «Τράπουλου», στὸ «Πετουσέλου».

Ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ ἔξοδα ἐγγράφων διακρίνομεν ἓνα τοῦ 1784, εἰς τὸ ὁποῖον διευκρινίζεται ὅτι διὰ τὴν καλλιέργειαν τεσσάρων στρεμμάτων ἀμπέλου ἐχρησιμοποιήθησαν 11.500 κλήματα καὶ ἐξωδεύθησαν 62.894 ἄσπρα. Ἐπίσης ἕτερον ἐγγράφον περὶ τῶν ἐξόδων τοῦ οἴκου Δημητρίου Ν. Στάμμου δι' ὁλόκληρον τὴν περίοδον τοῦ ἔτους 1818, ἀνερχομένων εἰς 1.631,18 γρόσια, ἢ περὶ ἐξόδων τῶν οἰκῶν ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν, κατὰ τὸ ἔτος 1.819, ποσοῦ 2.405,28 γροσιῶν².

Τὸ 1813 ὁ Στέργιος Νίτσου Στάμμου διωρίσθη ἀπὸ τὴν κοινότητα Μετσόβου μετὰ τῶν Ἀναστασίου Μιχαὴλ Τουσίτσα καὶ Ἰωάννου Δήμου Κεμπρέκου, ὡς ἐπίτροπος τοῦ σχολείου. Οἱ τρεῖς ἐπίτροποι σπεύδουν νὰ ἀποστείλουν ἐπιστολὰς εἰς Βουκουρέστιον, Ἰάσιον, Σέρρας, Κωνσταντινούπολιν, Βιέννην, Μόσχαν — παντοῦ ὅπου εὐρίσκοντο Μετσοβῖται ἔμποροι — μὲ τὴν ἐκκλησίαν, ὅπως βοηθήσουν τὸ σχολεῖον τοῦ Μετσόβου³. Ἐξ ἄλλου τὸ σχολεῖον ἰδρύθη πρὸ πολλοῦ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν «πατριδολατρῶν Μετσοβιτῶν», τῶν διεσκορπισμένων εἰς τὰς ἀνωτέρω πόλεις, χάρις εἰς τὰς διαθήκας τῶν καὶ τοὺς ἀντιστοιχοὺς τόκους. Οἱ τρεῖς ἐπίτροποι, ἐν συνεννοήσει πρὸς τοὺς δωρητάς, ἀνελάμβανον τὴν διαχείρισιν τοῦ τόκου τῶν διαθηκῶν καὶ τῶν προσφερομένων βοηθημάτων, καθὼς καὶ τὴν τήρησιν τῶν λογαριασμῶν τοῦ σχολείου. Εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ διορίζουν «δύο-τρεῖς τιμίους καὶ κατηρτισμένους διδασκάλους διὰ τὴν παράδοσιν τῶν μαθημάτων γραμματικῆς, φιλοσοφίας καὶ πάσης ἄλλης ἐπιστήμης». Εἶχον ἐπίσης τὸ δικαίωμα νὰ ἀντικαθιστοῦν τοὺς δημοδιδασκάλους, ἐὰν διεπίστωναν ὅτι οὗτοι ἦσαν «τεμπέληδες καὶ ἀπροετοίμαστοι». Οἱ δημοδιδάσκαλοι προσελαμβάνοντο διὰ ἐγγράφου συμβολαίου καὶ ἡ πληρωμὴ τῶν ἐγένετο εἰς τὰ

1. Ἐ.ἄ., I/50, 84, 85, 99, 100, 104.

2. Ἐ.ἄ., I/25, 216, 241.

3. Ἐ.ἄ., I/184, 184α.

τέλη εκάστου έτους. Έγγραφο του 1819 μαρτυρεί ότι ό ύποδιδάσκαλος Διονύσιος προσελήφθη μέ 1.000 άσλάνια τό έτος. Ή άγορά τών σχολικών βιβλίων έγένετο εκ του τόκου τών διαθηκών, διετηρούντο δέ μετά προσοχής, ένώ εις τά τέλη του σχολικού έτους παρεδίδοντο εις τούς επιτρόπους. Αί δωρεάι διά τό σχολείον κατετίθεντο εις δημόσιον ταμείον πρός αξιοποίησιν, ένώ διά τήν συντήρησιν του σχολείου έχρησιμοποιούντο μόνον οί τόκοι.

Έγγραφο του 1816¹ μάς ένημερώνει επί παρομοίας διαθήκης και τών όρων αυτής. Πρόκειται διά τήν διαθήκην συγγενούς τής οικογενείας Στάμμου, συγκεκριμένως του Μετσόβιτου Δημητρίου Τριανταφύλλου Γαδέλου, όστις απέβίωσεν εις Μόσχαν. Ό εκτελεστής τής διαθήκης του, Άναστάσιος Π. Ζωσιμάς, καθορίζει, συμφώνως πρός τήν επιθυμίαν του Δ. Τ. Γαδέλου, τούς έξής όρους: ή δωρεά εκ του ποσού τών 50.000 ρουβλίων κατατίθεται αιωνίως εις τό ταμείον του αυτοκρατορικού όρφανοτροφείου τής Μόσχας μέ έτήσιον τόκον 5^ο/. Τόν τόκον θά εισπράττη εκ του ίδιου ιδρύματος έξουσιοδοτημένος εκπρόσωπος τών επιτρόπων του σχολείου του Μετσόβου και τής εκκλησίας τής Άγίας Παρασκευής και θά χρησιμοποιηται διά τήν πληρωμήν τών μισθών τών διδασκάλων του σχολείου του Μετσόβου, καθώς και διά τήν άγοράν βιβλίων διά τούς άπόρους μαθητάς. Εις περίπτωσιν καθ' ήν περισσεύουν χρήματα εκ του έτησίου τόκου τών 2.500 ρουβλίων, θά χορηγηθοϋν ύποτροφίαι εις τούς πτωχούς και έπιμελείς μαθητάς, κατά προτίμησιν εις εκείνους οί όποιοι συγγενεύουν μέ τόν άποβιώσαντα.

Διά ιδιαίτερου έγγράφου² έντέλλεται ή κατάθεσις εις τό αυτό ταμείον και μέ τόν αυτόν τόκον του ποσού τών 25.000 ρουβλίων. Ό τόκος προωρίζετο μερικώς (150 ρούβλια) διά τās εκκλησίας του Μετσόβου Άγίας Παρασκευής, Άγίου Δημητρίου και Άγίου Χαράλάμπους, ένώ τό υπόλοιπον ποσόν τών 1.100 ρουβλίων θά διενέμετο διά τήν προικοδότησιν τών άπόρων, αλλά «καλής διαγωγής» κορασίδων, όπως και διά τήν οικονομικήν ένίσχυσιν τών πτωχών οικογενειών, κατά προτίμησιν συγγενικών πρός τόν ευεργέτην.

Λαμβάνοντες ύπ' όψιν τās άπωλείας τās όποιās υπέστησαν τά άρχεΐα, όχι μόνον εις τήν Έλλάδα, αλλά και εις όλας τās χώρας τής νοτιοανατολικής Εϋρώπης λόγω τής τρικυμώδους ίστορίας τών, έθεωρήσαμε σκόπιμον, όπως αναφέρωμεν τά άνωτέρω έγγραφα, τά όποΐα φωτίζουν μέ τόν τρόπον των τήν ίστορίαν τής Ήπειρου.

DUMITRU LIMONA

1. Έ.ά., Ι/197, 197α.

2. Έ.ά., Ι/197β.

RÉSUMÉ

Dumitru Limona, Quelques documents grecs provenant des Archives de Bucarest.

À la Direction générale des Archives d'Etat de Bucarest se trouvent quelques 6.000 documents, tirés des Archives du commerçant Jean Stammos, originaire de Metsovo et habitant de Bucarest.

Les documents cités dont la majorité traitent de l'activité commerciale de Jean Stammos, se rapportent aux années 1761-1876. D'ailleurs, ils existent quelques 300 documents antérieurs à l'année 1821, qui proviennent aussi de la famille Stammos, et dont la majorité furent écrits à Metsovo et à Jannina.

L'objet de la présente étude est le contenu de ces derniers documents, qui ont une importance capitale vu le matériel qu'ils fournissent sur l'activité commerciale et sur les possessions de la famille Stammos, mais nous y trouvons aussi des renseignements considérables sur la vie communautaire de Metsovo et de Jannina.